

Streszczenie

Wobec oczywistych zmian jakie zaszły w mentalności społeczeństwa od XVI i XVII wieku do czasów współczesnych, głównym celem rozprawy jest opisanie znaczenia, jakie w średniowieczu oraz okresie wczesnonowożytnym miała broń traktowana nie tylko jako narzędzie walki, ale przede wszystkim, przedmiot codziennego użytku, obecny w przestrzeni publicznej i prywatnej szlachty Rzeczypospolitej. Głównym i zweryfikowanym pozytywnie pytaniem jest, czy łuk i jego osprzęt był przez szlachtę Rzeczypospolitej użytkowany poza walką, a jeżeli tak, to w jakich okolicznościach, w jakim celu i z jakim skutkiem dla obyczajowości i zwyczajów określonej grupy społecznej. Koncentrując się na perspektywie jednego elementu uzbrojenia, rozprawa uzupełnia wiedzę dotyczącą sztuki wojennej okresu średniowiecza i wczesnonowożytnego oraz obyczajowości i mentalności szlachty a jednocześnie proponuje odmienną od istniejących dotychczas szkół bronioznawczych optykę badania historycznego uzbrojenia.

Aby osiągnąć te cele, rozprawa posługuje się zróżnicowaną metodologią. Zastosowano przede wszystkim metodę leksykalną, badania ikonografii, badania artefaktów w kolekcji muzealnej, geograficzną, porównawczą oraz milczenia źródeł. Należy podkreślić, że rozprawa korzysta też z metody quasi eksperymentalnej, gdyż niektóre zjawiska zostały objaśnione częściowo na podstawie własnego doświadczenia łuczniczego autora.

Z badania źródeł pisanych oraz ikonograficznych, wysnuć można nader interesujące wnioski. Po pierwsze, łucznictwo w Polsce średniowiecznej a później I Rzeczypospolitej było zjawiskiem powszechnym a umiejętnościami łuczniczymi dysponowała zarówno szlachta, jak i w pewnych okresach chłopci. Użytkowanie łuku na ziemiach polskich można podzielić na cztery, nierówne okresy, a szczególnie w pierwszym (średniowiecze), łuk stanowił jeden z najważniejszych elementów uzbrojenia drużyn wojów i drobnych rycerzy polskich. Łuk był bronią uniwersalną o określonych walorach, które udało się dość szczegółowo opisać, a które wynikały po części z opisanego zróżnicowania użytkowanego sprzętu. Poza polem walki, szlachta I Rzeczypospolitej traktowała opisywany oręż i jego osprzęt jako element stroju, dystynkcję stanu i godności, podkreślenie majątności a nawet skarb, cenny dar czy legat. W życiu części szlachty łuk był obecny od dzieciństwa aż „do grobowej deski”, miał swoje miejsce w kulturze fizycznej, wychowaniu, łowiectwie, rekreacji a nawet w działaniach o charakterze kryminalnym. Sprzęt łuczniczy obecny jest również w heraldyce polskiej a nawet nabrał określonych znaczeń symbolicznych, możliwych do wykrycia poprzez analizę tekstów kultury. W okresie wczesnonowożytnym, przez ponad 200 lat stanowił ważny składnik kultury materialnej szlachty, po czym jego rola gwałtownie się zmniejszyła i do dziś pozostaje raczej zapomniany i zdeprecjonowany.